

Wielojęzyczna–dwujęzyczna.

O Zespole Szkół im. Narcyzy Żmichowskiej

Magdalena Węgrzecka-Krawczyk

„Żmichowska” to nazwa, która w pewnych środowiskach natychmiast wywołuje skojarzenie z językiem Moliera. Zespół Szkół nr 67 w Warszawie, czyli XV Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi i Gimnazjum Dwujęzyczne nr 34 im. Narcyzy Żmichowskiej, ma wieloletnią tradycję nauczania dwujęzycznego.

Szkoła, założona w 1918 r. jako prywatna szkoła żeńska, rok później staje się państwowym gimnazjum żeńskim (którego celem jest umożliwienie dostępu do kształcenia dziewczętom z niezamożnych rodzin i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu) i przyjmuje imię słynnej pisarki. W czasie okupacji zajęcia odbywają się w konspiracji, w mieszkaniu nauczycielki języka francuskiego Marii Zys.

W latach 1955-1956 dzięki staraniom innej romanistki, Henryki Landy-Martyniak, „Żmichowska” zostaje szkołą stowarzyszoną UNESCO i wykorzystuje szansę otwarcia się na świat. Choć francuskiego nauczano od momentu powstania szkoły, teraz zaczyna kształtować się profil romanistyczny placówki, co wiąże się m.in. z wymianami młodzieży ze szkołami francuskimi i belgijskimi w ramach programu szkół stowarzyszonych UNESCO. Również nauczyciele wyjeżdżają na staże do Francji.

W latach 1962-1964 szkoła staje się koedukacyjna. W tym czasie, znów dzięki staraniom Henryki Landy-Martyniak, w „Żmichowskiej” powstają pierwsze w Polsce klasy z rozszerzonym programem nauczania języka francuskiego oraz dwujęzycznie nauczany przedmiotami. Są to matematyka i fizyka. Pod koniec lat 70. dwujęzyczność przedmiotów zanika, jednak francuski nauczany na bardzo wysokim poziomie pozostaje wizytówką szkoły.

Dwujęzyczność oficjalna

Rok szkolny 1991/92 przynosi kolejną, kluczową zmianę w „Żmichowskiej”. Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Ambasadą Francji otwiera oficjalnie klasy dwujęzyczne w pięciu liceach ogólnokształcących, w tym w „Żmichowskiej”¹. Od tego momentu uczniowie, którzy najlepiej zdali test predyspozycji językowych, przygotowują się w klasie wstępnej tzw. klasie „0” do podjęcia w następnym roku nauki w klasie dwujęzycznej, gdzie biologia, chemia, fizyka, historia i matematyka nauczane są częściowo po francusku. „Zerówka” natomiast oznacza dwadzieścia (wcześniej osiemnaście) godzin francuskiego tygodniowo, z kilkoma nauczycielami, by „od zera” opanować język na poziomie A2/B1, a oprócz gramatyki czy słownictwa poznać i docenić bogactwo języka i kultury Francji oraz krajów frankofońskich. Decyzją Ministerstwa Edukacji Narodowej od roku 2015/2016 w szkołach dwujęzycznych, w tym w „Żmichowskiej”, nie będzie już klas wstępnych.

Wróćmy jednak do historii szkoły. W wyniku reformy systemu edukacji w 1999 r. powstaje Gimnazjum Dwujęzyczne nr 34, które początkowo liczy dwa oddziały, a od 2012 – trzy. Nauka języka francuskiego w wymiarze dziesięciu godzin

¹ O powstaniu i początkach sekcji dwujęzycznych pisała Grażyna Migdańska w numerze 6/2002 JOwS poświęconym nauczaniu dwujęzycznemu.

w pierwszej klasie i po sześć godzin w drugiej i trzeciej (obecnie: sześć godzin w pierwszej i drugiej klasie i pięć godzin w klasie trzeciej) tygodniowo oraz elementy języka francuskiego na lekcjach biologii, historii i matematyki przygotowują gimnazjalistów do kontynuowania nauki w klasach dwujęzycznych w liceum.

Lata 2010–2015

Podobnie jak we wcześniejszym okresie, nauczanie dwujęzyczne jest priorytetem szkoły. Wszystkie oddziały gimnazjalne na trzech poziomach (w sumie dziewięć klas) oraz dwa oddziały licealne – klasa z rozszerzoną edukacją matematyczno-przyrodniczą oraz klasa europejska (razem sześć klas) i, do 2015 r. klasa wstępna „0”, są klasami dwujęzycznymi. We wrześniu 2014 r. liczyły one łącznie 477 uczniów na 667 uczących się w zespole szkół. Wśród 21 nauczycieli sekcji dwujęzycznej oprócz 12 romanistów pracuje 9 nauczycieli przedmiotów nauczanych dwujęzycznie: biologii, fizyki, historii i matematyki.

Dwujęzyczność na lekcjach niejęzykowych (fr. *disciplines non-linguistiques*, DNL) to nauczanie pojęć i definicji oraz rozwiązywanie zadań czy utrwalanie materiału wprowadzonego wcześniej po polsku (biologia, fizyka, matematyka). Dwujęzyczne nauczanie historii przebiega zgodnie z zasadą: historia ojczysta po polsku, historia powszechna po francusku i po polsku. Celem jest przygotowanie uczniów w obu językach w zakresie rozszerzonym do egzaminów maturalnych, które sprawdzają wiedzę i umiejętności w trzech dziedzinach: chronologii, analizy źródeł różnego typu oraz budowania narracji. Doświadczenia i rezultaty są różne. Jedną z nauczycielek uczących historii przyznaje:

*W gimnazjum udało mi się oswoić uczniów z czytaniem na głos po francusku oraz próbą zrozumienia tekstu, nawet wtedy, gdy nie znają dosłownego znaczenia każdego słowa. Tutaj postęp jest ogromny. W gimnazjum robimy lepsze rzeczy, typu krzyżówki, gry i komiksy z francuskiej gazetki dla nastolatków (*Histoire Junior, Le magazine d'histoire pour les 10-15 ans*). Czasem uda się coś więcej: np. symbolika portretu Ludwika XIV. Nawet nieźle nam to wyszło. Na matematyce używanie francuskiego to szersze postrzeganie przedmiotu, co oznacza, że korzystanie z materiałów po francusku umożliwia rozszerzenie podstawy programowej oraz daje dzieciom przeświadczenie, że materiały w obcym języku nie są niedostępne i niezrozumiałe.*

Ucząc języka francuskiego i dyscyplin niejęzykowych, często zdarza się nam na lekcjach odwoływać się do innych języków, zwłaszcza do angielskiego, by pokazać podobieństwa bądź różnice w systemie gramatycznym, fonetycznym czy morfologicznym.

Istotną częścią nauczania dwujęzycznego są projekty edukacyjne realizowane przez uczniów klas gimnazjalnych, którzy w latach 2010–2012 przygotowywali m.in. temat *Figury geometryczne* (projekt matematyczno-językowy, w którym młodzież, oprócz tworzenia brył i poznawania ich własności, układała po francusku bajki o figurach), *Polska-Francja czy Kompendium wiedzy Małego Księcia* – celem tego ostatniego tematu było pokazanie *książka ta jest czymś więcej niż tylko opowiadaniem dla dzieci i że może być inspiracją do wielu przemyśleń, ale też pogłębiania wiedzy. Poszczególne tematy opracowywane były ze szczególną starannością przez każdego z uczniów. Każdy zakres opracowany jest również w języku francuskim².*

Uczniowie dwujęzycznych klas licealnych o profilu matematyczno-przyrodniczym mieli okazję w 2011 r. uczestniczyć w projekcie przyrodniczym zrealizowanym podczas wymiany z Quebeciem: *Woda – źródło energii, źródło życia*. Część polska projektu obejmowała m. in. analizy laboratoryjne wody, wizytę w oczyszczalni ścieków *Południe*, zwiedzanie Sztolni Czarnego Pstrąga. Część quebecka to m.in. zwiedzanie hydroelektrowni *Les sept chutes*, wizyta w quebeckim oceanarium i w montrealskim muzeum przyrodniczym *Biosphère*. Rok później podczas wymiany z Quebeciem został zrealizowany drugi projekt przyrodniczy: *Społeczne aspekty*

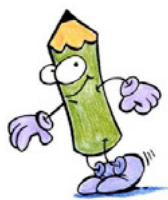
² Por: strona <http://www.zmichowska.pl/zakladka/Projekty>.

pozyskiwania energii, którego część polska obejmowała m.in. analizy laboratoryjne próbek gleby pobranej w okolicy huty cynku, zwiedzanie katowickiego Giszowca oraz zwiedzanie muzeum górnictwa.

Dwujęzyczność pasjonatów matematyki jest z kolei dodatkowo wzmocniana dzięki udziałowi w MATH.en.JEANS – międzynarodowym projekcie matematycznym prowadzonym we współpracy z Liceum Francuskim w Warszawie. W listopadzie 2013 r. uczniowie, podzieleni na grupy, otrzymali tematy, które mieli opracowywać przez sześć miesięcy.

Materiały do pobrania. Przykłady opracowanych materiałów:

COLORIAGE DE CARTES

DISTANCE DE PUCE

LES ÎLES D'ENTRIERS SINGULIERS

PERIPLE DE LA FOURMI

Wszystkie tematy zostały zaproponowane przez dr. hab. Marcina Moszyńskiego z Uniwersytetu Warszawskiego. Uczniowie spotykali się co tydzień w liceum partnerskim, aby pod okiem nauczycieli pracować nad tematem oraz zapisywać postępy prac. Podsumowanie projektu stanowił zorganizowany po raz pierwszy w Polsce kongres pod patronatem Ambasady Francji, odbywający się w kwietniu 2014 r. Było to wydarzenie na skalę międzynarodową, mające na celu pokazanie nieznanego oblicza matematyki. Codziennie odbywały się prezentacje uczniów szkół z Wiednia, Sztokholmu, Pragi, Moskwy, Katowic oraz Warszawy, a także ciekawe wykłady. Dla młodzieży była to możliwość kontaktu z rówieśnikami z innych państw, posługiwania się językiem francuskim, porównania metod nauczania, jak również dyskusowania na tematy związane z prezentacjami. Również w roku szkolnym 2014/2015 uczniowie uczestniczyli w zajęciach z kolegami z Lycée Gosciny z Francji, by tym razem zgłębiać matematyczne zawiłości związane ze strategiami wybranych gier. Wyniki swych badań przedstawili kolegom obu szkół w języku francuskim.

Dwujęzyczność w dobie Internetu

Lata 2010-2015 to czas coraz bardziej powszechnego dostępu do nowych technologii i Internetu. Internet staje się środowiskiem naturalnym przede wszystkim uczniów, ale i nauczycieli. O wadach i zaletach korzystania z jego zasobów nie trzeba wiele pisać. Na przykład na lekcji biologii:

Internet bardzo ułatwia pracę. Można na bieżąco „wskoczyć” do francuskiej wyszukiwarki albo zobaczyć dany artykuł na stronie polskiej Wikipedii, następnie zmienić język na francuski i w ten sposób dowiedzieć się czegoś, czego brakowało, albo upewnić się co do terminologii. Im bardziej Internet jest codziennym narzędziem, tym większy nacisk kładę, by często go używać na lekcjach po to, by pokazać uczniom, jak z niego korzystać jako z podręcznej encyklopedii dwujęzycznej i słownika z kontekstami. Dużo łatwiej też można wzbogacić lekcję w źródło – nie pasuje nam schemat prezentujący jakieś zjawisko, to go na bieżąco szukamy online i wyświetlamy – en français, bien sûr.

Warto wspomnieć, że większość staży dla nauczycieli języka i przedmiotów nauczanych dwujęzycznie, organizowanych m.in. przez Instytut Francuski, wzbogaca warsztat dydaktyków

o *sitographie* – adresy stron internetowych, które można wykorzystać na lekcjach i do których odwiedzania zachęceni są również uczniowie. Dużo łatwiejsza (choć znacznie mniej emocjonująca, ale to moje prywatne zdanie) jest też wymiana e-maili czy wiadomości na portalach społecznościowych między uczestnikami wymian organizowanych przez szkołę. Wiele kontaktów naszych uczniów z Francuzami (Groupe Scolaire Sophie Barat) czy Belgami (z Collège du Sartay), poznanymi dzięki „Żmichowskiej”, żyje swoim internetowym życiem, ale wiemy też, że młodzież odwiedza się np. w czasie wakacji.

Dostęp do Internetu to także dostęp do mediów – radia, telewizji, prasy online (*en ligne*). Dzięki Instytutowi Francuskiemu uczniowie i nauczyciele sekcji dwujęzycznej posiadają abonament na korzystanie ze zbiorów medioteki Instytutu objętych programem *Culturethèque*, co oznacza dostęp do zasobów cyfrowych obejmujących: książki na każdym poziomie zaawansowania, dzieła klasyczne i nowości, audiobooki *en français facile*, ponad 700 tytułów prasowych (dzienniki, tygodniki, miesięczniki, magazyny), a także nagrania koncertów muzyki francuskiej, filmy dokumentalne i linki do programów telewizyjnych i radiowych. Młodzież ma możliwość wykorzystania tych materiałów choćby do prezentowania aktualności bądź przygotowania dłuższych tematów na lekcje francuskiego, biologii czy historii. Poza tym jest to doskonała forma kontaktu z żywym i współczesnym językiem, kulturą i sztuką Francji, co nie zawsze można powiedzieć o podręcznikach.

Warto wspomnieć jeszcze o dwóch przykładach doskonałego wykorzystania nowych technologii przez uczniów klas dwujęzycznych. W ubiegłym roku dwaj uczniowie klas drugich liceum zostali zwycięzcami konkursu *Génération bilingue 2014* (Pokolenie dwujęzyczne), organizowanego przez Instytut Francuski. Konkurs jest adresowany do uczniów francuskich sekcji dwujęzycznych na całym świecie i polega na przygotowaniu dokumentu audio lub wideo na temat dwujęzyczności w szkole (*Raconte-nous ta section bilingue!*). Licealiści świetnie poradzili sobie z prezentacją „Żmichowskiej”, co zostało docenione.

W tym roku natomiast nasza szkoła wraz z XVI LO im. Stefanii Sempołowskiej wygrała prestiżowy konkurs na projekt *Innowacja w kulturze* Akademii Orange. Uczniowie klasy 2L wraz z kolegami z „Sempołowskiej” i ich nauczycielami przygotowali wirtualną część wystawy: *Napoléon et la légende des arts*. W tym celu przez kilka ostatnich miesięcy pracowali nad projektem *W poszukiwaniu Napoleona*. Projekt

Większość staży dla nauczycieli języka i przedmiotów nauczanych dwujęzycznie, organizowanych m.in. przez Instytut Francuski, wzbogaca warsztat dydaktyków o *sitographie* – adresy stron internetowych, które można wykorzystać na lekcjach i do których odwiedzania zachęceni są również uczniowie.

zakończył się wystawą plakatów interaktywnych, które zostały przygotowane na podstawie projektów uczniów przez studio graficzne Zespółwspół tworzone przez Kubę Marię Mazurkiewiczą i Łukasza Izerta.

W poszukiwaniu Napoleona

Zaprezentowano je po raz pierwszy w ramach *Tygodnia Akademii Orange*, który odbywał się w Pałacu pod Błachą w dniach 25-29 maja. Każdy plakat zaopatrzone w kod QR, który można zeskanować telefonem lub tabletem. Ukryte pod kodem odnośniki do stron internetowych zawierają informacje dotyczące sztuki okresu *empire*. Plakaty będą częścią składową wystawy *Napoleon i sztuka empire'u*, która zagości na Zamku Królewskim w Warszawie od września do grudnia 2015 r. Przygotowane przez uczniów multimedialne rozszerzenia, wśród których znajdują się m.in. wizualizacje, jak choćby projekt [Placu Saskiego](#), czy audiodeskrypcje dla niewidomych, opowiadają o czterech dziedzinach sztuki: malarstwie, muzyce, literaturze i architekturze.

Dwujęzyczna – wielojęzyczna

Nietrudno zauważyć, że większość zajęć i projektów, które organizuje lub w które włącza się społeczność „Żmichowskiej”, związana jest z językiem francuskim, będącym drugim językiem od początków istnienia szkoły. Język Moliere'a jest

nauczany w każdej klasie choćby w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Nie oznacza to jednak, że „Żmichowska” zamyka się na inne języki. Często młodzież przychodzi już z dobrą lub bardzo dobrą znajomością angielskiego, którego nauki bynajmniej nie porzuca. Klasy europejskie uczą się łaciny. Wielu frankofilów chętnie podejmuje również naukę języka hiszpańskiego. Nierzadko dowiadujemy się od uczniów, że uczą się niemieckiego, japońskiego, fińskiego czy hebrajskiego. Jak wiadomo, znajomość dwóch języków obcych łatwo pociąga za sobą poznawanie kolejnych.

Ucząc języka francuskiego i dyscyplin niejęzykowych, często zdarza się nam na lekcjach odwoływać się do innych języków, zwłaszcza do angielskiego (który jest dla większości pierwszym językiem obcym), by pokazać podobieństwa bądź różnice (*faux amis*, np. *émergence vs emergency*) w systemie gramatycznym, fonetycznym czy morfologicznym. W trakcie lektury tekstów jest to bardzo dobre ćwiczenie językowe. Nierzadko dochodzimy również w ten sposób do analizy kulturowej, co uczy otwartości i przygotowuje młodzież do życia w świecie wielojęzycznym i wielokulturowym, z którym mają do czynienia nie tylko w dzisiejszej Francji (w myśl *Systemu opisów pluralistycznych podejść do języków i kultur*³ FREPA/ CARAP).

Ilustracją naszych wielojęzycznych doświadczeń są, oprócz odniesień językowych podczas lekcji, projekty międzynarodowe obejmujące współpracę ze szkołami dwujęzycznymi z krajów niefrankofonnych, np. z Liceum Francusko-Izraelskim im. Raymonda Levena w Holonie. Spotkanie z 39-osobową grupą izraelską w listopadzie 2014 r. było zwieńczeniem trwającego rok przedsięwzięcia realizowanego przez maturalną klasę europejską w ramach projektu *Polska-Izrael. Zachować pamięć*. Patronat nad tym działaniem objęły Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie oraz Instytut Yad Vashem w Jerozolimie. Oprócz udziału we wzruszającym wieczorze pamięci ku czci ofiar Holokaustu młodzież uczestniczyła w szkolnych warsztatach plastyczno-poetyckich *Pamięć i przyjaźń*, podczas których wspólnie czytano wiersze w czterech wersjach językowych: hebrajskiej, polskiej, francuskiej i angielskiej, by każdy mógł je zrozumieć i włączyć się do zilustrowania oraz omówienia utworu po francusku lub angielsku.

Okazją do przybliżenia języka słownego oraz kultury i historii tego niewielkiego, acz pięknego kraju, była dwukrotna wymiana z klasami liceum z Novej Goricy. Nietrudno się

domyślić, że nad jeziorem Bled, podobnie jak w Żelazowej Woli, komunikacja między młodymi odbywała się zarówno po francusku, jak i po angielsku.

Z kolei trójstronny polsko-francusko-niemiecki projekt *Démocratie, citoyenneté, engagement (Demokracja, obywatelstwo, zaangażowanie)* czy pobyt młodzieży z tych trzech krajów w Centre de Culture Européenne w Saint-Jean-d’Angely połączone z warsztatami teatralnymi i plastycznymi oraz wiele innych wydarzeń edukacyjnych mających miejsce w „Żmichowskiej” bądź z udziałem jej uczniów świadczą o poczesnym miejscu już nie tylko dwu-, ale wielojęzyczności i wielokulturowości w naszej szkole.

Konkluzja tej prezentacji nie jest jednoznaczna. Niepodważalnie Zespół Szkół im. Narcyzy Żmichowskiej jest jedną ze szkół dwujęzycznych, gdzie nauczanie i uczenie się języka francuskiego odbywa się w bardzo urozmaiconej formie i na najwyższym poziomie. Świadczy o tym najlepiej zdobyty w 2014 r. LabelFran-Éducation – prestiżowy znak jakości przyznawany najlepszym szkołom dwujęzycznym z językiem francuskim. „Żmichowska” znalazła się tym samym wśród 56 placówek wyróżnionych przez Agencję Ds. Nauczania Języka Francuskiego Za Granicą (APEF) przy francuskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Ponadto wciąż nie brakuje kandydatów pragnących uczyć się języka oraz poznawać dziedzictwo kulturowe czy naukowe *Heksagonu* i krajów frankofonnych. Są oni szczególnie liczni w naborze do klas gimnazjalnych.

Jednocześnie, wskutek decyzji Ministerstwa Edukacji Narodowej, dwujęzyczność z udziałem języków mniej popularnych, w tym języka francuskiego, zaczyna schodzić na plan dalszy, co ilustruje zamknięcie klas wstępnych, redukcja godzin francuskiego w gimnazjum czy forma egzaminu maturalnego z każdego języka obcego dostosowana do egzaminów z języka angielskiego.

Wpisanie się w ten schemat byłoby wielką szkodą: spowodowałoby zatracenie się w wielojęzyczności, w której, paradoksalnie, dominuje jeden język – angielski. „Żmichowska” od lat kojarzona jest z językiem francuskim. W tym tkwi jej specyfika i największa wartość.

Magdalena Węgrzecka-Krawczyk

Nauczycielka języka francuskiego w Zespole Szkół nr 67 (XV Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi i Gimnazjum Dwujęzyczne nr 34) im. N. Żmichowskiej w Warszawie.

³ CARAP jest projektem ECML koordynowanym przez ORE.